

bilazan izvor temeljnih znanja i informacija o korporacijskome upravljanju ne samo studentima i akademskim građanima nego i poslovnim ljudima, medijskoj i političkoj javnosti. Primjerice, u njoj će zainteresirani čitatelj naći i vrlo detaljne tekstove o pravima društava i korporacijskome upravljanju u EU (str. 191-231), kao i iscrpan opis zakonodavnoga i regulatornoga okvira korporacijskoga upravljanja te regulacije tržišta kapitala u našoj zemlji (233-297). Ta poglavlja, a posebno ona u trećemu dijelu knjige o internim mehanizmima korporacijskoga upravljanja, svjedoče o tome da je u svaki od njih uložena velik autorski trud i rad. Dodajmo da knjiga na kraju nudi i opsežan popis literature te relevantnih izvora o temi koju obrađuje. Riječju, tko god bude htio u ovome području ići "korak dalje", makar se i ne slagao sa svim tezama autora u ovoj knjizi, neće je moći zaobići.

Drago Čengić

RAZVOJ SPOSOBAN ZA BUDUĆNOST Prinosi promišljanju održivog razvoja Hrvatske

Vladimir Lay (ur.)

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb,
2007., 283 str.

U izdanju Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, objavljena je knjiga *Razvoj sposoban za budućnost – Prinosi promišljanju održivog razvoja Hrvatske* urednika

Vladimira Laya. Okosnicu knjige čini razmatranje novoga smjera razvoja koji ne preferira "rast i profit pošto-poto", kao ni mogućnosti takva razvoja.

U prvoj tematskoj cjelini, *Pristupna, teorijska i metodologijska razmatranja* (autori: Vladimir Lay, Zdenko Zeman, Dražen Šimleša i Marija Geiger), tekstovi su koji se uglavnom odnose na razmatranja održivosti i održivoga razvoja Hrvatske. Naglasak je na četiri stožerne dimenzije održivosti (koje su vrlo domišljato istaknute i u likovnom rješenju korica): biološko-ekološkoj, ekonomskoj, sociokulturnoj te političkoj. Druga tematska cjelina, *Prema održivom razvoju Hrvatske* (autori: Jelena Puđak, Sanja Špoljar Vržina, Dražen Šimleša i Jasmina Branilović), problematizira aspekte održivoga razvoja Hrvatske sa sociološkoga i s antropološkoga stajališta.

Autor prvoga teksta *Vizija održivog razvoja Hrvatske – Prinosi artikulaciji polazišta i sadržaja vizije* sam je urednik Vladimir Lay. Naslov teksta jasno daje do znanja da je riječ o dvije cjeline: prvoj koja je posvećena polazištima i pristupu viziji održivoga razvoja te drugoj posvećenoj sadržaju vizije održivoga razvoja. Kritički analizirajući postojeći društveni poredak na apstraktnoj, globalnoj razini, Lay naglašava kako krajnje izopačeni model kapitalističkog upravljanja svijetom dovodi do okrutnoga "mljevenja" ljudi i prirode, što gotovo nitko ne kontrolira niti sputava. Zbog toga treba raditi na viziji održivoga razvoja ne samo na globalnoj nego i na lokalnoj razini. Jer upravo je lokalna razina snažnija karika uspjeha ove vizije! *Integralna* ili *cjelovita* održivost podrazumijeva život čovjeka i život svijeta kao primaran, kao iskonsku i temeljnu vrijednost, autor ovakav način održivosti smatra najprihvatljivijim. Lay opširno tematizira biološko-ekološku, ekonomsku, sociokulturnu i političku održivost, povezujući ih u jednu cjelinu već spomenutim pojmom *integralne održivosti*. Navedene dimenzije održivosti uranja i u sadržaj vizije održivoga razvoja te svaku podrobno objašnjava. Potrebno je istaknuti kako autor kritizira re-

dukciju pojmova *održivosti* i *održivoga razvoja* isključivo na ekološku razinu.

Kompletan tekst prožet je brojnim pitanjima, za koja autor smatra da još "lebde u zraku", da na njih nitko neće ili ne želi odgovoriti. Takvim pitanjima pokušava se doprijeti do svijesti čitatelja i uputiti ga na pravi put, pa ako bude kročio njime, neće se morati boriti neizvjesnosti sutrašnjice. Smatrajući da Hrvatska ima jake argumente za svoje "bolje sutra", Lay navodi presudnu ulogu razvojne elite – političke i poduzetničke – a naglašava i ulogu, u posljednje vrijeme sve jačega, civilnog društva.

U zaključku autor ističe da upravo održivi razvoj Hrvatske mora postati interesom raznih društvenih aktera, jer je interes "bog koji upravlja modernim svijetom", a jednako tako i njegovim malim dijelovima, kao što je to, primjerice, mala europska zemlja Hrvatska.

Održivi razvoj kao oponašanje života autora Zdenka Zemana tekst je koji tematizira ideju *održivog razvoja*, polazeći od samoga začetka te ideje 1970-ih pa sve do naših dana. Naime, Zeman naglašava važnost djela *Only One Earth* (1972.) te izvještaja izrađenog za Rimski klub o dvojbama čovječanstva *The Limits to Growth* (1972.), u kojima se, još tada, jasno upozoravalo na ograničenost resursa na Zemlji, ali i na potrebu da se hitno i odlučno obuzda svjetski rast.

Nastavljajući se na ostale važne dokumente i konferencije, autor konstatira kako je ideja o održivom razvoju p/ostala većim dijelom nerealiziranom, unatoč svim apelima i nastojanjima.

Smatrajući kako se temeljni problem ne nalazi u definicijama ili kritikama ideje održivog razvoja, nego u odnosu čovjeka spram svijeta općenito, autor nam

daje vrlo jasnu sliku čovjeka moderne epohe. Oslanjajući se na Webera, Zeman ističe kako moderni čovjek, potpomognut "svemoćnom" znanosti, kalkulira "lišen svih providencijalnih i transcendentnih uvjetovanosti i ograničenja" (str. 60). Zapadni čovjek ovakav odnos spram svijeta gaji već nekoliko stoljeća, a Zeman smatra kako je uzrok tome *antropocentrični autizam* proizašao iz same srži moderne.

Koristeći se Giddensovom koncepcijom "modernog stanja", odnosno stanja *kasne modernosti*, te Beckovom kritikom znanstvene prakse na Zapadu, Zeman polemizira o definicijama održivoga razvoja i njihovim kritikama. Zaključujući kako su koristi od postojećih definicija održivoga razvoja mnogo veće od možebitnih šteta, prelazi na Caprinu "mrežu života", opisujući složenost života, uključujući i domenu ljudskoga društva. Prema Capri, postoje tri glavna tematsko-problemska sklopa, a rješenje kojih smatra najvećim izazovom XXI. stoljeća. Zeman se usredotočuje na prvi tematsko-problemski sklop, *problem života i vođenja organizacija* (ponajprije onih ekonomskih), s objašnjenjem kako je ekološki održivo društvo moguće izgraditi jedino ako krenemo od temeljite promjene mnogih institucija i tehnologija, u prvom redu ljudskih organizacija.

Iznoseći Caprinu viziju rješavanja problema *ekološke održivosti*, Zeman svoju raspravu zaključuje proširenom definicijom održivoga razvoja. Ističe kako istoj toj definiciji "zadovoljavanje potreba sadašnjih naraštaja, bez ugrožavanja mogućnosti budućih naraštaja da zadovolje svoje potrebe" (str. 74) treba dodati i obzirnost prema ukupnoj živoj prirodi.

Dražen Šimleša pridonosi realizaciji ove knjige tekstem *Kako gazimo planet – svijet i Hrvatska*. Kritizirajući najprisutniji, a moglo bi se reći i odavno zastarjeli, faktor određivanja uspjeha neke zemlje – BDP, a nudeći alternative, autor nam prikazuje nedostatke BDP-a, ali i prednosti ekološki prihvatljivijih pristupa. Poseban naglasak stavlja na pristup nazvan *ekološki otisak*.

Šimleša prikazuje *ekološki otisak* kao metodu kojom se, prema njegovim rije-

čima, najjasnije i najtočnije izražava utjecaj ljudi na planet, a dovoljno govori i o međuljudskim odnosima te odnosima moći u našim društvima. Naglašava kako čovječanstvo danas ima "overshoot", odnosno rast preko granica nosivoga kapaciteta Zemlje. Budući da SAD i EU imaju najveće ekološke otiske, autor ih uzima kao glavne pokazatelje negativna načina bezuvjetnog iskorištavanja biokapaciteta – i vlastitoga i svjetskoga. Navodeći niz podataka, uspoređujući ekološke otiske vodećih zemalja svijeta, Šimleša ocrtava ozbiljnost situacije u kojoj se nalazimo.

Kako bi što jasnije prikazao ovu metodu mjerenja kvalitete ljudskoga života, autor piše i o kritikama upućenim ekološkom otisku. Navodeći kritike, Šimleša zaključuje kako svi prigovori i nedostaci ekološkog otiska ne smiju umanjiti ukupnu vrijednost koju nam taj otisak daje u nastojanju da se otkrije stvarni utjecaj na prirodu.

U svojem nastojanju da poboljša postojeće zabrinjavajuće stanje, ova nam metoda nudi "čitavu lepezu konkretnih i održivih načina proizvodnje, potrošnje i odnosa prema otpadu" (str. 92). Navodeći nekoliko konkretnih primjera, Šimleša nudi prostor za razmišljanje svakom čitatelju. Naposljetku autor posvećuje pažnju Hrvatskoj, domišljato je nazvavši "malom zemljom za prevelik otisak", i ovim sloganom sažimlje sve ono o čemu u nastavku govori.

Šimleša završava svoj rad iznoseći niz podataka, konkretnih rješenja, pozitivnih primjera o mogućim načinima smanjenja ekološkog otiska Hrvatske, a u zaključku i čitavoga svijeta.

Marija Geiger autorica je posljednjega teksta prve tematske cjeline, naslovljenog *S onu stranu monokulture – tradicijska*

ekološka znanja i novi ekološki svjetonazor. Okosnicu teksta čini kritika moderne mehanicističko-pozitivističke znanosti, koja je nastajala u minula tri stoljeća, nasuprot novomu, ekološkom svjetonazoru koji zagovara revitalizaciju *tradicijskih znanja o okolišu*, i to onih pozitivnih aspekata toga znanja te njihovo usklađivanje s potrebama današnjosti. Citirajući brojne autore (Shiva, Bateson, Capra, Merchant, Sterling itd.) čiji ekološki svjetonazor, ali i različita, alternativna mišljenja i djelovanja podržavaju raznovrsnost kulturnog i biodiverziteta, autorica kritizira monokulturu koju je "proslavila zapadna mehanicističko-pozitivistička znanost" (str. 113). Aktualni, dominantni svjetonazor, kojemu je svojstvena monokultura, treba zamijeniti postmodernim, ekološkim svjetonazorom koji zagovara određene multidisciplinarnе, integrativne i fleksibilne pristupe, a kojim se osmišljava i podržava ekološki održivi razvoj, naglašava Geiger. Autorica kao alternativu dosadašnjoj konvencionalnoj mehanicističkoj paradigmi suprotstavlja novu ekološku paradigmu. Međutim, valja spomenuti kako autorica, kritizirajući znanost današnjice, ne odbacuje znanstvena dostignuća i znanstvena znanja, osobito ona koja mogu poslužiti poboljšanju kvalitete tradicijsko-ekoloških znanja, premda ih u jednom dijelu teksta suprotstavlja.

S tek nekoliko riječi autorica je pogodila bit teme o kojoj govori. Naime, tradicijsko ekološko znanje, kojem Geiger posvećuje većinu svojih razmatranja u tekstu, "predstavlja iskustvo stečeno tijekom tisuća godina direktnog ljudskog kontakta s lokalnim okolišem" (str. 21), takvo znanje osigurava fizičku egzistenciju zajednice, kulturni identitet te funkcioniranje lokalnog ekosustava. U dijelu teksta pod naslovom *Tradicijsko ekološko znanje versus znanstveno znanje* Geiger analizira tradicionalno ekološko znanje (nasuprot znanstvenom znanju), usredotočivši se na epistemološke, kozmološke, ontološke, kontekstualne i socijalne aspekte toga znanja.

Umjesto zaključka autorica govori o načinima i mogućnostima ulaska tradi-

cionalnih ekoloških znanja u moderni svijet te o prihvaćanju globalne politike okoliša takvih znanja u proteklih nekoliko desetljeća. Zaključujući kako novi ekološki svjetonazor nije okrenut velikim pričama ni epistemologiji velike znanosti, nego malim, lokalnim naracijama, Geiger završava svoj dio priče o "razvoju sposobnom za budućnost".

Drugi dio knjige *Prema održivom razvoju Hrvatske* započinje empirijskom analizom *Sukobi ekonomskih i ekoloških interesa u suvremenom hrvatskom društvu – empirijska analiza četiriju slučajeva* autorice Jelene Puđak.

Pošto definira određene pojmove koji se tiču samoga teksta, autorica prelazi na konkretne primjere sukoba ekonomskih i ekoloških interesa, odnosno na kratku analizu triju primjera na teritoriju Hrvatske te jednoga primjera u Bosni i Hercegovini.

Konstatirajući kako su ekonomski i ekološki interesi u sukobu, zbog dosadašnje isključivosti, Puđak smatra da je njihova pomirba ne samo moguća nego i prijeko potrebna. Upravo prikazom i analizom slučajeva autorica upozorava na osnovne probleme pronalaženja načina za pomirbu navedenih dvaju interesa. Polazi od najbanalnijega primjera svjesnog i namjernog onečišćavanja okoliša Karlovačke pivovare u gradu Karlovcu, pa sve do idejnoga megaprojekta "Gornji horizont" – gradnja hidroelektrana i akumulacijskih jezera u području rijeke Trebišnjice. U svakom od navedenih primjera postoje ekonomski interesi te interesi koje brane razne ekološke udruge i civilno društvo, naglašava Puđak. Zbog toga autorica posvećuje pozornost socijalnim akterima koji obilježavaju jednu i drugu skupinu interesa. Uspoređujući njihovu borbu s borбом Davida i Golijata, jasno ocrtava socijalne aktere

jedne i druge strane na konkretnim primjerima.

Zaključuje svoj rad apelom da se pomire ekonomski i ekološki interesi, u prvom redu radi očuvanja prirodnih osnova života.

Sanja Špoljar Vržina autorica je teksta *Simptomi globalne sinergije zdravstveno/okolišne destrukcije ili zašto je Hrvatskoj potrebna antropologija zagovora?* Potrebno je napomenuti kako je autorica antropologinja, koja svojim radom pridonosi multidisciplinarnosti knjige.

Analitičkim diskursom kritičke medicinske antropologije autorica prikazuje lokalno stanje Hrvatske i okolnoga prostora, sve do globalne razine, govoreći o zdravlju i zdravom okolišu, stavljajući naglasak na sve težu mogućnost njihova održavanja.

Odnos prema zdravlju i okolišu, naspram sve moćnijoj tehnologiji, dokumenti globalnih ugovora koji su deklarativno kreirani, a još deklarativnije provedeni, Špoljar Vržina prikazuje u svjetlu neopterećenim sveopćim globalnim sistemom današnjice. Autorica analizira globalne neuspjeha očuvanja zdravlja i zdravog okoliša, u što unosi i dimenziju o ljudskim pravima, institucijama provođenja globalnoga ekonomskog nadzora, misleći pritom na usku financijsku vezanost institucija, kao što su npr. Ujedinjeni narodi, uz institucije koje im omogućuju financijsku sigurnost.

Uključujući i razmatranja situacije u Hrvatskoj, naglašava kako se ni kod nas ne može zaobići razgovor o uništavanju zdravlja i zdravog okoliša.

Treba pronaći uzroke nastanka određenih socijalnih konstrukcija, koje ili pronalaze svijetle točke trenutačne situacije ili se zadovoljavaju aktivističkim odgovorima koji nisu sposobni konkretno djelovati, zaključuje Špoljar Vržina.

Posljednji tekst u knjizi *Položaj i utjecaj ekoloških udruga u Hrvatskoj* djelo je autora Dražena Šimleše i Jasmine Branić.

Ono što čini okosnicu rada upravo su ekološke udruge kao dio civilnoga dru-

štva, odnosno ekološke udruge kao pokazatelj razvijenosti civilnoga društva u Hrvatskoj. Autori polaze od opće razine prikaza globalnih ekoloških pokreta, preko povijesnoga pregleda ekoloških pokreta u našoj zemlji, a u konačnici se dotiču položaja i utjecaja ekoloških udruga u Hrvatskoj, uzimajući u razmatranje zadnjih 10-ak godina.

Naime, zbog višedesetljetnoga komunističkog režima, ali i negativnoga stava demokratske države spram civilnoga društva, tek se od 2000. godine može pratiti njegov zamjetniji razvoj, pa tako i razvoj ekoloških udruga, konstatiraju Šimleša i Branilović. Potanko analiziraju odnos države prema ekološkim organizacijama, uključujući politički, ekonomski, porezni okvir, uzimajući u obzir i rasprostranjenost ekoloških udruga u Republici Hrvatskoj. Raspravljaju o resursima, suradnji i tipologiji ekoloških udruga te iscrpno razlažu i zaokružuju prikaz stanja ekoloških udruga kao važnoga segmenta civilnoga društva Republike Hrvatske.

Zaključujući kako naša zemlja, na žalost, ne odstupa mnogo od ostalih tranzicijskih zemalja, autori optimistično procjenjuju kako su očigledni pomaci naposljetku, osobito u zadnjih nekoliko godina.

Integralna održivost i održivi razvoj postavljaju se kao jedina alternativa "bolesti rasta pošto-poto" i jedini put kojim se može postići "razvoj sposoban za budućnost". Pristup koji je ponuđen čitateljima ove knjige svakako nije stranputica, ne može dovesti do negativnih posljedica za okoliš, društvo, ekološke udruge, ali ni za "običnoga" pojedinca i njegovu svakodnevnicu. Vrlo je korisno biti obaviješten, osobito ako je riječ o temi s one "druge strane medalje", koja rasvjetljuje zablude

modernoga postkapitalističkog društva. Upravo zbog toga ova je knjiga pogodno znanstveno, stručno, ali i informativno štivo, prijeko potrebno našem ionako siromašnom znanju o održivom razvoju kao mogućnosti boljega življenja.

Anita Bušljeta

NACIJA I NACIONALIZAM U HRVATSKOJ POVIJESNOJ TRADICIJI

Tihomir Cipek, Josip Vrandečić (ur.)

Alinea, Zagreb, 2007., 336 str.

Knjiga "Nacija i nacionalizam u hrvatskoj povijesnoj tradiciji" nastala je kao zbornik radova izloženih na Drugom kongresu hrvatskih povjesničarki i povjesničara održanom u Puli 2004. godine.

Kao većina zbornika radova više autora, tako ni ovaj koji tematizira pojmove nacije i nacionalizma ne daje sustavan prikaz tematike, ali joj pristupa s različitih strana i daje uvid u višegodišnja nastojanja intelektualaca i njihova shvaćanja potrebe da se i na ovim prostorima usvoje tekovine modernih zapadnih zemalja. Nacionalizam kao politička ideologija u svojim začecima nastaje kao pokret domoljublja, a ne mržnje prema trećemu, te ide ruku pod ruku s demokratizacijom društva preko zahtjeva o jednakopravnosti svakoga pripadnika nacije.

Uz definiciju nacije kao zamišljene zajednice kojoj su uvjetovani zajednički osjećaj pripadnosti i zajednička, najčešće mitska, prošlost, a ne jezik, kultura, običaji i/ili prostor obitavanja, zbornik daje uvid u postupno jačanje te povezanosti na ovim prostorima.

Tema nacije i nacionalizma danas je (u doba globalizacije) aktualnija nego ikada. Pogrešno se suverenost nacije suprot-